

Eindrapport

Deze rapportering geeft de behaalde doelstellingen weer aan de hand van de projectresultaten. De doelstellingen werden eerder algemeen (niet meetbaar) geformuleerd bij de projectaanvraag:

1. Versterken van de biodiversiteit van de gemiddeld ca. 15 meter brede groenzone langs de zate via doelgerichte acties, en (her)inrichting van enkele zones in functie van de koestersoorten en zeldzame planten, typisch voor de Getevallei.
2. Verhogen van de landschapsbeleving vanaf de spoorwegbedding door de ontwikkeling van natuurlijke, landschappelijk geïntegreerde rustplatformen of 'perrons' in het valleilandschap waarin informatie verwerkt is over koestersoorten.
3. Vereenvoudigen en coördineren van het beheer van de spoorwegzate voor en door de betrokken gemeenten.

De uitwerking werd voorzien in 4 fasen:

1. Inventarisatie van de groenzone inzake huidige flora en fauna, en het huidige beheer
2. Opmaak van een inrichtingsvisie en een beheerplan
3. Bespreking van de inrichtingsvisie met de stakeholders
4. Opmaak van een inrichtings- en beheerplan en uitvoering van terreinwerken

Uit onderstaande rapportering mag blijken dat deze doelstellingen werden behaald. De uitwerking is niet volledig gefaseerd verlopen conform boven beschreven maar al deze voorziene acties werden uitgewerkt.

Voor de biodiversiteitsversterking is voornamelijk ingezet op een vrijwel volledig omvormingsbeheer van de grazig-kruidige vegetaties, een inhaalbeweging inzake achterstallig onderhoud van de houtige vegetaties, de aanplant van ca. één km bijkomende heggen en houtkanten, en de verjonging van houtkanten met focus op plekken waar ook potentie is voor zeldzamere kruidvegetaties. Er werd een grondige inventarisatie uitgevoerd van initieel (bij projectstart) voorkomende vegetaties, planten, vogels, paddenstoelen, wilde bijen, vleermuizen... Zo kan het toekomstige beheer zich hier voor een belangrijk deel op enten, en de resultaten hiervan kunnen worden afgetoetst aan dit 'nul'-moment bij monitoring. Dit biedt ook een unieke kans om effecten te evalueren van toekomstige evoluties van zowel deze groene verbinding als van de omgeving.

Een betere beleving van de Ijzerenweg zelf en van de omgeving is natuurlijk een direct gevolg van deze biodiversiteitsversterking waardoor diverse hectaren brandnetelruigte zich nu reeds omvormen tot meer bloemrijke vegetaties. Naast biodiversiteitsversterking en focus op enkele meer zeldzame soorten wordt bij de beheeraanpassing namelijk ook in belangrijke mate ingezet op de realisatie van bloemrijke vegetaties 'van lente tot herfst'. Verder ook op een betere beleving van de mooiere omliggende landschappen door zichtassen te creëren in de houtige vegetaties, en naar de toekomst door waardevolle 'toekomstbomen' te selecteren met onder meer oog voor vrijstelling. De inventarisatie door Natuurpunt Studie moge uiteraard voor de vele recreatieve passanten een uitnodiging zijn om hun blik nog meer te richten op de hier aanwezige natuur- en landschapsparels. Hopelijk zal het ook genereren in meer respect hiervoor, want sluikstort blijft een groot probleem. Het moge ook een aanleiding zijn om de vele (historische) stortzones systematisch te gaan saneren.

De herinrichting van specifieke zones in functie van meerdere koestersoorten (Levendbarende hagedis, Ringmus, enkele solitaire bijensoorten, thermofiele plantensoorten typisch voor specifieke schrale vegetaties...) bleek nog niet echt aan de orde tijdens de projecttermijn maar is wel voorzien. Vooreerst dient immers verder werk te worden gemaakt van een integrale aanpak van voornamelijk

de algemeen nog veel te ruige en soortenarme grazig-kruidige vegetaties. Uit zowel de staat van deze vegetaties als uit de beheerinventarisatie op terrein en navraag bij de beheerders, werd kort na de projectstart al ingezien dat een grondig omvormingsbeheer van zowat de volledige groenzone aan de orde was. Dit als een noodzakelijke voorwaarde om binnen enkele jaren effectief te kunnen inzetten op een gewenste meer gedifferentieerde en soortgerichte natuurversterking die de IJzerenweg de potentie kan geven van natuurverbinding met een unieke status en bijzondere belevingskansen. Het betreft de volledige omvorming van het maaibeheer van de grazig-kruidige vegetaties, en voor de houtige vegetaties divers achterstallig onderhoud en deels een omvormingsbeheer. Pas in functie van de resultaten van dit omvormingsbeheer kan bekeken worden of specifieke zones een verdere soortgerichte inrichting kunnen krijgen, en welke. Voor vogels gebonden aan rietvegetaties zoals Kleine karekiet en Rietgors werd hiermee wel reeds van start gegaan door het rietbeheer van de 'langs'grachten ter hoogte van Tienen in eigen beheer te nemen: ze zullen dus niet meer jaarlijks volledig worden gemaaid zoals voordien gebeurde.

De rustplatformen – 'perrons' werden besteld en worden op korte termijn geplaatst. Daarnaast werden nog diverse andere realisaties uitgevoerd binnen dit project die initieel niet voorzien waren maar wel passen binnen de doelstellingen. Er konden tevens nieuwe toekomstige initiatieven, gelinkt aan dit project, in de startblokken worden gezet.

Dit project heeft het mogelijk gemaakt om middels een gemeente-overschrijdende aanpak te komen tot een integrale toekomstvisie én herinrichting van een belangrijk groen verbindingselement over een lengte van meer dan 20 km. De inrichtings- en beheervisie die door Regionaal Landschap in directe samenspraak met Natuurpunt Beheer werd ontwikkeld werd enthousiast onthaald bij de vier gemeenten. Het Regionaal Landschap kreeg daarbij van hen officieel de beheer- en inrichtingsregie toegewezen van 2020 tot en met 2022. Concreet betekent dit dat het Regionaal Landschap beheer- en inrichtingswerken inzake de groenzone op openbaar domein mag voorstellen en dat de gemeenten zich hebben geëngageerd om hieraan te voldoen binnen zekere randvoorwaarden (kostprijs, recreatieve of veiligheidselementen...). Regionaal Landschap stuurt de werken rechtstreeks aan, zorgt voor de planning en werkvoorbereiding, en begeleidt de werken op terrein.

Het is de grote verdienste van de gemeenten dat ze niet enkel het vertrouwen gaven, maar ook al hun eigen betrokken diensten (omgeving/milieu, technische diensten, groendiensten...) konden overtuigen om hierin mee te gaan. Er werden onder meer ook doorgangen aangepast op de zate zelf, en de gemeenten organiseerden het uittesten van aangepast maaimateriaal met afvoermogelijkheid.

De duurzaamheid van dit project over een langere periode is daarmee dan ook gegarandeerd. Bovendien fungeert dit bovengemeentelijk beheerplan als een voorbeeld voor andere mogelijke bovengemeentelijke beheerplannen die in het kader van het 'Loket Onderhoud Buitengebied' kunnen ontwikkeld en/of uitgevoerd worden.

Daarnaast biedt dit project belangrijke perspectieven om ook de natuur- en landschapswaarden in de directe omgeving van deze natuurverbinding de komende jaren verder te versterken. Deze groenzone biedt immers unieke kansen voor de ontwikkeling van erg specifieke en waardevolle vegetaties waarop zich een diverse rijkdom aan fauna kan enten, zo wijst de inventarisatie van Natuurpunt Studie alleszins uit. Dit door de wel bijzondere situatie van deze ca. 30 ha grote groenzone: in beheer bij gemeenten, met een deels specifieke thermofiele ondergrond, en grotendeels 'bovenliggend' aan het omgevende landschap waardoor negatieve randeffecten (inspoeling meststoffen...) weinig of niet aan de orde zijn. Daarom werd de verdere ontwikkeling van het 'Groene Spoor' alvast als één van de twee bovengemeentelijke hefboomprojecten geselecteerd bij de aanvraag door de provincie van het project 'Getestreek' als Strategisch project 'fase 2' bij de projectoproep Strategische projecten 2020. Daarbij wensen provincie en partners de versterking van de fietsinfrastructuur (IJzerenweg en Ravel) te verzoenen met de versterking van omgeving en landschap.

De diverse aanplant- en beheerwerken die al tijdens deze projectperiode een direct resultaat waren van deze projectwerking, en dus 'zonder' grotendeels niet zouden zijn uitgevoerd, tonen aan dat erg veel investeringsmiddelen indirect gegenereerd kunnen worden vanuit een dergelijke projecthonorering. Deze kosten kunnen echter niet in de fase van een projectaanvraag worden ingeschat.

De belangrijkste projectresultaten

1. Een grondige inventarisatie van de huidige natuurwaarden op en in de directe omgeving van de Ijzerenweg. Natuurwaarden en potenties zijn immers niet begrensd door de specifieke groenzone die openbaar domein is langs het feitelijke pad. Het maakt direct verbinding met een omgeving met nu al dikwijls grote natuurwaarden en er is een belangrijke uitwisseling 'van en naar' voor vele soorten. Voor sommige deelzones vormt dit lint dan weer een groene oase in een verder erg soortenarme omgeving (veelal akkerland), maar biedt dan een unieke verbindingsfunctie voor soorten. Voor voornamelijk een aantal vogelsoorten die sterk achteruitgaan waaronder Rietgors, Ringmus, Roodborsttapuit en Wulp; blijkt de zate en directe omgeving op regionaal niveau cruciaal om deze neergang te trachten stoppen. Inzake vegetatietypes zijn grote delen van de gras-kruidentvegetatie uiterst soortenarm. Enkele locaties tonen echter het potentieel aan voor bijzondere en bloemrijke vegetaties van een dikwijls thermofiele omgeving met Wilde marjolein, Beemdkroon en diverse walstro-soorten die zich over grote delen van de zate kunnen ontwikkelen. Wilde bijen en vlinders zullen dan zeker volgen. Deze inventarisatie werd uitgevoerd door Natuurpunt Studie vzw.
2. Een inrichtingsvisie en beheerplan voor de totaliteit van de groenzone die openbaar domein is. Deze werden voor de houtige vegetaties uitgewerkt vanuit de intrinsieke waarde van de elementen evenals vanuit de potenties voor beleving van de groenzone en van de omliggende omgeving. Dit gebeurde in samenwerking met Natuurpunt Beheer vzw. Voor de grazig-kruidige vegetaties werd gestart met een omvormingsbeheer gericht op biodiversiteitsversterking en verhoging van de natuurlijke bloemenrijkdom voor natuur (bijen, vlinders...) én passanten. Hiervoor kon nog geen beheerplan worden opgemaakt gezien hanteerbare maaibeheerschema's afhankelijk zijn van de beheerresultaten op terrein omstreeks 2022. De inrichtingsvisie werd uitgewerkt in de tool *My Maps*. De beheervisie en het beheerplan werd uitgewerkt in de tool *DIPLA*.
3. Opstart van een omvormingsbeheer van de grazig-kruidige vegetaties. Daarbij werden binnen de projectperiode over het volledige tracé reeds drie maaibeurten uitgevoerd met afvoer van het maaisel over wisselde breedtes en onder directe terreinbegeleiding van het Regionaal Landschap. Voor de houtige vegetaties werd in 2019 gestart met een eerste reeks beheerwerken waaronder achterstallig beheer en omvormingsbeheer. In 2020 zijn opnieuw een reeks werken gepland.
4. Inventarisatie en beheer van zones met invasieve exoten. Op enkele plaatsen bleken voornamelijk Fluweelboom en Japanse duizendknoop te woekeren en was dringend ingrijpen vereist. Dit gebeurde tijdens het project al voor twee zones met Fluweelboom waarbij de wortels ook werden uitgegraven en de plekken werden heringericht en opgevolgd. De plaatsen met Japanse duizendknoop werden duidelijk zichtbaar afgebakend om verdere verspreiding bij maaibeheer te verhinderen.
5. Aanplantprojecten langsheen de zate. In 2019 betrof het ca. 1 km voornamelijk nieuwe houtkanten. Voor 2020 ligt de focus op 'toefjes'gewijze aanplant van struiken lokaal meer landschapsafwisseling te creëren, storende zichten te mitigeren en bijkomende kansen te bieden voor soorten als Spotvogel.

6. 'Bestelling' van een landschapsperron voor elke gemeente. Het betreft een zit- en picknickgelegenheid. De gemeenten kozen voor ontwerp van dezelfde ontwerper-uitvoerder, zodat dit wellicht de start vorm van een omvorming van de huidige veelheid aan minder kwalitatieve en esthetische 'rustplekken' naar een uniforme, aantrekkelijke en duurzame recreatieve infrastructuur. Deze verwijzen tevens zowel naar de voormalige 'Ijzerenweg' als naar specifieke natuurwaarden. Regionaal Landschap organiseerde de aanbesteding en de realisatie gebeurt met medefinanciering vanuit de gemeenten. In overleg met Natuurpunt Beheer vzw en de gemeenten werden de locaties bepaald zodat plaatsing tegen de voorjaar van 2021 mogelijk is.
7. Een fietstracé voor middelbare scholen tussen Tienen en Neerlinter met daaraan gekoppeld een educatief leerpakket dat zich onder meer richt op het 'lezen' van het landschap, het verband tussen vegetaties en de bodem, en dergelijke meer. Dit gebeurde in nauwe samenwerking met de provincie.
8. Inventarisatie en gedeeltelijke 'sanering' van zones in openbaar domein die (vermoedelijk) in oneigenlijk gebruik zijn ingenomen door privépersonen (aangelanden). Deze werden gedetailleerd in kaart gebracht. Het betreft zones van soms enkele honderden meters die over één tot meerdere meters in de breedte in privégebruik zijn genomen. Dit biedt immers interessante mogelijkheden om nieuwe natuur- en landschapselementen in te richten. De gemeenten zullen op korte termijn maatregelen nemen om deze zones terug in eigen beheer te nemen.
9. Inrichting van een geschikte locatie voor een 'perron' in samenwerking met stad Zoutleeuw. Het betreft hier ook een zone die oneigenlijk in gebruik was bij een aangelande maar juist erg gunstig gelegen was om een belevingszone in te richten. Regionaal Landschap nam initiatief om dit terug in beheer te geven bij Zoutleeuw en werkte een concrete inrichtingsvisie -plan uit. De voorbereidende werken gingen dit najaar reeds van start onder supervisie van Regionaal Landschap. Een groot deel van deze zone wordt bebost.
10. In overleg met de Watering Grote Gete wordt het beheer van de rietvegetaties langs en in de langsgrachten van de zate, over ca. 600 meter, in beheerregie gegeven aan Regionaal Landschap. Zo kan dit jaar reeds worden gestart met een gefaseerd maaibeheer, gericht op een versterking van deze brede rietkragen met een afwisseling van één-en meerjarig riet ontstaat. Door afvoer van het maaisel krijgen andere soorten gebonden aan een nat milieu ook meer kansen, vb. Zwanenbloem.

Communicatie

De inrichtings- en beheervisie, met name het voorstel om te starten met een vrij drastisch omvormingsbeheer, werd uiteraard grondig doorgesproken met de gemeenten. Het is op basis van die visie dat de gemeenten de regiefunctie van het beheer voor drie jaren aan het Regionaal Landschap toedeelden. Er is één presentatie (powerpoint) opgenomen in bijlage, de andere presentaties kunnen worden opgevraagd.

In elke gemeente werden meerdere overlegmomenten voorzien. In Tienen betrof het laatste overleg (9 januari 2020) een brede discussie met het bestuur, Watering Grote Gete, mensen van de technische dienst en de groendienst. In de andere gemeenten werden de technische diensten eveneens bij het overleg betrokken. Er werden ook diverse terreinbezoeken ingericht om het aangepast maaibeheer uit te testen, onderhoudswerken voor te bereiden, de locatie van de perrons voor te stellen...

Het project werd op vraag van de provincie toegelicht voor gemeenten, andere provinciale regionale landschappen... naar aanleiding van de herziening van de subsidieregeling voor biodiversiteits- en klimaatprojecten (november 2019).

Er werden op diverse momenten facebookberichten gepost naar aanleiding van beheerwerken. Er werd ook een specifiek werfbord ontwikkeld dat op terrein wordt geplaatst, met uitleg over het 'waarom' van de werken voor de passant. Het betreft immers dikwijls kapwerken die soms vragen oproepen.

Bijlagen

- Bijlage 1 Algemene gegevens over de projectzone
- Bijlage 2 Rapport Inventarisatie Natuurwaarden Ijzerenweg Tienen-Zoutleeuw-Geetbets – Natuurpunt Studie vzw
- Bijlage 3 Bevraging van de gemeenten inzake beheer bij projectstart - Fiche - Geetbets
- Bijlage 4 Inrichtingsvisie en beheerplanning van de groenelementen langs de Ijzerenweg: Verantwoording en beschrijving
- Bijlage 5 Toelichting inventarisatie en voorstel omvormingsbeheer - Bestuur Zoutleeuw - Presentatie – 20191017
- Bijlage 6 Overdracht regiefunctie beheer 2020-22 door de gemeenten aan RLZH – Collegebeslissingen
- Bijlage 7 Aanplanten Ijzerenweg - Overzicht en detailplannen 2019-20
- Bijlage 8 Inventarisatie exoten en beheerwerken 2018_19 – Deelrapport
- Bijlage 9 Landschapsperrons - Collegebeslissingen
- Bijlage 10 Landschapsperrons overzichtskaart en detail ontwerpen
- Bijlage 11 Landschapsperrons - Offertevraag en Gunningsverslag
- Bijlage 12 Vermoedelijk oneigenlijke inname openbaar domein langs spoorwegzate – Inventarisatie
- Bijlage 13 NMEpakket_Fietsleertocht Landschap Getevallei